

N° 40.

J. G. 17.
Tankar
Om

Schäfferiernes
Uphjelpande

Finland,

Med PHILOSOPHISKE FACULTETENS Samtycke,

Under

Kongl. Oeconom, DIRECT, Chemie PROFESS, och Ledamoten
af Kongl. Swenska Wetenskaps Academien,

Herr PEHR ADRIAN
GADDS
Inseende,

Uttrede och til allmän granskning understälte
i Åbo Academiens Höfres Lärö = Sal /
f. m. den 8. Decemb. 1762.

af
MATTHIAS ENGSTRÖM/
Öfverborninge.

Å B O,
Tryckt hos JOH. CHRISTOPH. FRENCKELL.

Kongl.
och Rikens Hög-
COMMERCE
Dess Högånsenli-
D. H.
Samtelige öfrige Högåvördade

Warder.
Kunga. Acade-
Dem. Schäfferiernes.
Allerödmju-
Tämte.
Af. All. Beständig Tref-

Statts
loflige Ständers
COLLEGIO,
ge PRÆSES,
Herrar LEDAMÖR /

Detta.
mista. Arbete.
Wård. I. Finland.
kast. Tilågnat.
Onstan.
nad. Och. Wålmågo.
Af

MATTHIAS

ENGBERGM.

Bonden och Kyrkowården i Nerpes församling,
Ärlig och Wälförständig,
HENRIC ANDERSSON.

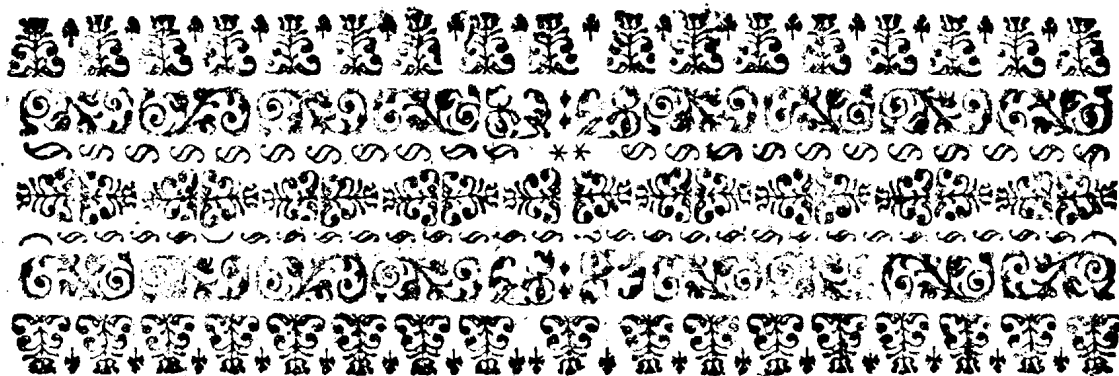
Min Huldaste Fader!

Det är mig ett gladt tillfälle, at för all den ömhet och ömwärtnad, som min Huldaste Fader altid haft för mig öspard, jag nu til ett wördnads och tacksamhets meder nåle, får tilägna min Käreste Fader detta mitt Academiska Lärdoms prof. Min Huldaste Fader, I hafwen under mångfaldiga trötta stunder wid plog och yren ej undragit Eder, at ömsint och kärleksfullt understödia mig i alt hwad jag til mine Studiers förkofrande haft af nöden. Eder berömmwärda hushållning har ock aldrasfört gifwit mig anledning at fåsta upmärksamhet wid finullige Schäfferiers inrättning här i Finland; Eder mångårige försigtige skötjel med utländske Får utaf finullig art, hafwa öfwertygat mig och flere i Landet, at utländske finullige Får med förmon och nytta, låfwa all trefnad och fortkomst i vårt Climate.

Min beständiga önskan är och blifwer, at Allmakten wille förlånga Eder lifstid, min Huldaste Fader, til många år och låta Eder förnögd uphåmta frukten af Eder myckna swett och möda. Guds Nåd och Wålsignelse upfylla Eder hydda här i tiden med menlös ro och ymnig glädie, samt sluteligen befröna Eder ärbara wandel med en ewig sällhet i Himmelen. Framhårdar med barnslig tilgifwenhet och wördnad

Min Huldaste Faders

Indigste son
MATTHIAS ENGSTRÖM.

Inledning.

Schäfferier äro i et välbestält Samhälle, så mycket mera nödige, som de ej allenast tildela landets egna Inbyggare kläder och föda, utan ock tilflyter genom handel af förädlade Schäfferie rå ämnen, et rike af des grannar ansenliga penningesummor, utaf en styrka och välmågo.

Ingen Nation i werlden har följt denna öfwertygelse med större eftertryck än Engelsmännen. I början widtog de endast den utvägen, at igenom laggrant wal af inhåniska Får och flitig utgällring förse sine ylle manufacturer med sin ull; kort häruppå ledde rön och försök dem på en gånväg til denna deras berömmelige affict. Det blef kunnigt at Spaniorerne förädlade sine Schäfferier med Asiatische Får och Baggar. Efterdömet fölgdes i England med Spaniske Fårslaget (a). Schäfferierne wunno i hast mångfalt större tilväxt på sinullige Får än förr, och för hela Europen uppades alltså et fond, som sedermera gifwit anledning til ylle manufacturerens upkomst och flor.

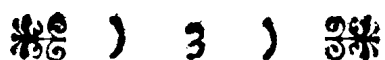
Engelsmännen sitta i Parlamentet på walmar, at de må så mycket mera hafwa i åtanke Schäfferiernes wård; de anwända

wända uttröttad möda och kostnad för deras underhållande: men alt detta icke förgåfves; en DAVENANT en KING bewisa ock at wärdet, af den ull, som hwort år klippes i England, bestiger sig til 2 millioner Pund Sterling. En Spansk grande, asinåter sine rikedomar efter wärdet af sine telrika Fårhjordar, och i fall i detta land, den fina ullen igenom manufakturer skulle behörigen förädlas, kunde den allena tilbringa det större rikedom och wälmågo, än nu deras många Gull- och Silfvergrufwor.

Hollandarene hafwa icke heller försummat at förse sig med godt Fåreslag och förbättra Schäfferierne: för något mer än hundrade år sedan, förmenes det, at de först ifrån Ostindien hit öfwer bragt det stora Ostfrisländske Fåreslaget, som i synnerhet på den Texel underhålles, (b) och hwilket igenom försigtig och laggran skötsel trifs hos dem ock ännu ganska wäl.

De försök, som hos oss Zwikes redan i flere år til allmänt nöje och gagn, blifwit anstälde med Spanske och Engelske Schäfferier, utmärka öfwen tilräckeligen, at det finullige Fåreslaget här kan trifwas och bibehållas wid god art. En af det allmänna mycket berömd och förtjent Man, har ock för några år sedan bewist, at 80000 finullige Får redan fins i Riket, och at de til det minsta, utgöra et Capital af 480,000 Daler Silfvermynt(c); men alt detta är ringa emot det, som i denna sak hos oss kan uträttas, allenast man igenom trånga påminnelser och uplysningar hinner öfwerwinna fördomar och utrota skadeliga plågseder, samt at Schäfferierne anlägges efter landsörternes naturliga lönn och belägenheter. England har 5 millionnr Får, Sverige med des Provincer är til utrymme 9 gånger större; måne här icke et lika, om ej större antal Får alltså med beqwämlighet bör kunna underhållas? Nyttan af det finulliga Fåreslaget, framsör dem, som härtills i landet finnes, bör ock locka samt upmuntra hwar trefwen Landt.

Landtman, at med eftertryck gripa sig an wid Schafferierens förbättring. Det är allmänheten för ögonen lagt, at i fall uppå hwart hemman i Riket, skulle för 30 grofullige Får underhållas Spanske eller Engelske, så blifwer häraf för Riket en årlig winst af 11800000 Daler Silfwermynt. (d)

At tjena mina Landsmän med uplysning om goda finullige Schafferiers uphjelpande i Finland, har jag dels i anledning af Herr PRÆSIDIS samlade anmärkningar, dels ock efter andras lemnade grundeliga underrättelser och egna rön, föresatt mig at i detta Academiska Lärdoms prof, sådant närmare utföra, och på det min wälmenta åtgärd härwid, må blifwa så mycket mera nyttig, förbehåller jag mig, at utan widlystige bewis, endast anföra korta Practiske reglor, hwad så den finullige Fårartens skötsel angår, som ock hwad beträffar Schafferiers anläggning i allmänhet i Finland. Uttyd med ynnest G. L. detta mit ringa hushålls förföck, jämte erkänsla af din bewågenhet, skal det fördubla min flit och upmärksamhet at granska flere delar af min Fosterbygds hushållning.

(a) Monf. Chomel Dict. Oecon. pag. 132.

(b) Joh. Samuel Hallers Naturgeschichte der Thiere pag. 289.

(c) Commerce-Rådet Ahlströmmers Tal om Schafferiers nytta, hållit för Swenska Wetenskaps Academien år 1759. p. 10.

(d) Samma Tal p. 9.

Cap. I.

Bewis at Finlands Nordliga Climate, ej misgynnar Schafferier.

S. 1.

Det allmännaste, som anföres emot den finulliga Schafferierens inrättningen i Finland, är Climatets förmenta strånga och kalla beskaffenhet, hwilken ej eller kan nekas i anseende til åtskillige olägenheter, mycket förringa beqvämligheten för

A 2

Schäff-

) 4 (

Schäfferie inträttningen härstädes, men alle dese omständigheter, äro dock ej så mycket betydande, som de gifwas ut före.

Uf Climatets köld härörer ingen plägenhet. Fåren böra twallas uti skugrika betesmarker i lugn och mera i kyla än värma. Södre ländernes ofunda luft, utmärkande hetta, kaseliga stormväder, hagelstenar, förskräckeliga äfsebrak, tordöner och gmniga gråshoppor, som ofta på en gång betäcka någre mils land, göra Fåreskötselen hos dem lånat mera tung och beswårig, än hos oss. I Africa och America äro Fåren groffullige, fast de lefwa i et warmt Climate. (a) I Suratt böra de ull, som är gröfre och stråfware än getragg (b). Fåren i Siberien, Ukrain och Tartariet, hafwa bättre ull än de Tyfka. (c) I China äro Fåren små, och ej stort bättre til ullen, än wara inhemske. (d) I Grekeland och i synnerhet på ön Chio finnes helt små och groffullige Får. I Morea äro de wäl storra; men ock groftraggige (e), så at af Climatets köld eller värma aldeles intet ullens finhet härör.

S. 2.

Förutan detta, hwad finullige Fårs trefnad i wårt Nordlige Climate beträffar, så har flere års oemotfägeliga försärehet ådagalagt, at det inhemske små groffullige Fårslaget äskar långt mera värma i Fårhuset än Engelske och Spanske Får. Uti Essex och Woodford i England gå Fåren ute både winter och sommar, fast det ibland faller ansenligen snö; de köres ut på bete i snölopp, obuggeligt wäder samt i en köld, då Thermometern står 3 grader under frysningss punkten: den myckna ullen de hafwa, bewarar dem dock friske och trefne wid alt detta. (f) Les Landes i Gascogne, är en ökn wid foten af Pyreneiske bergen, hwarest köld, storm och owäder nog ymsa om; men här födes och betes likwäl Fårshötdar til 20 a 30000 stycken i skocken. (g)

S. 3.

S. 3.

Wåta är infalla i Finland icke oftare än på andra orter. I England är regn och wåta håstigare och allmännare än här. Jordmon och lufven kan ej eller skollas för osund, eller betet för Får anses at wara här i landet olämpeligt. At så Epidemiske Fårstukdemor äro i landet gångbare, det kan af Cap. 8. närmare inhämtas.

S. 4.

Den enda olågenhet Finland rådgas widkännas af Climatet wid Schäfferie inrättningar, är den, at måst i hela 7 månaders tid Fåren här måste födas innom hus, hwilket fordrar en arbetsdryg och fastsam foderanläggning, och förorsakar, at Schäfferie Producter falla här landinån dyrare, än på de orter, där Fåren hela året om få gå ute på bete, eller och hwarest de kortare tid födas innom hus; men som likwål Får, för deras oumbärliga nytta, allmänt i Finland underhållas, så är det fördelaktigare at föda finullige Får och sådane, som äro fredwårte, än dem, som äro små och groffullige; at ej förtiga det denna olågenhet til någon del kan förekommas, i fall igenom behörigt wal och anstalt, sådane Fårslag til Schäfferier här i landet införas och nyttjas, hwilka efter Climatets beskaffenhet med minst kostsamst foder kunna utspisas och födas.

-
- (a) Fred. w. Hauffsers underrättelse om fullgoda Fårs skötsel, pag. 35.
 - (b) Olof Torens Ostindiske Resebeskrifning til Suratte, China &c.
 - (c) J. S. Hallers Naturgeschichte pag. 288.
 - (d) Pehr Osbecks Dagbok öfwer des Ostindiske resa pag. 188.
 - (e) Georg Abrah. Merckleins Histor. Medic. Thier; Buch pag. 191.
 - (f) Herr Professoren Pehr Kalms Americaniske resa I. Tom. pag. 151. och 165.
 - (g) Herr Theol. Doct. Daniel Zach. Hallmans författade minne af des med Herr Hildebrand fortsatte utlånste resor p. 20. Anmärkning 21 och 22.

Anmärkn. Hos P. Labat i des Voyage du Chey. Marchais en Guinee & Cayenne Tom. III. ch. 8. och några andre påstås wål, at ull och horn på Creatur, som ifrån Europa öfwerføres til södra orterne, föla i anseende til de orternes warma Climate förändras til finulligare

ulligare, och äfwen hornen blifwa på dem smärre och tunnare, men denna och slike anmärkningar äro så Particulair, at af dem ej något allmänt skäl til vårt kalla Climates beskaffenhet at befordra Schäfferiers degeneration kunna tagas.

Cap. 2.

Anmärkningar om de Schäfferier, som i Finland med förmon kunna anläggas.

S. 1.

Jag wil ei uppehålla mig, at upnämna än mindre at widlyftigt beskrifwa de många fårslag, som til Schäfferier nyttias; min affigt är, at allenast i kårthet orda om de fåreslag, som plåga föreslås och hwilka med förmon kunna underhållas i Finland.

Med rätta **Riderstäter** Får, har här skiedt få försök; som dessa, såsom härstammande ifrån Geistlanden i Tyskland, trifwas endast på fett bete; men hafwa likwäl intet så ymnig och fin ull, som Engelske och Spanske Får, förtiena de ej någon hushoudsakelig upmärksamhet här i Landet.

S. 2.

Spank och Engelsk ull kan bäst nyttias wid Fabriquer; Den är finast, starckast och indrågtigast, samt hafwa flere års försök utmärkt, at de kunna tåmmeligen trifwas i landet, utan at wansläcktas, allenast de behörigen ansas och skötas. I ansende därtill, at *Spanske* Får äro mindre än de *Engelske* och at den fina Spanske ullen faller Allmogen något owan at handtera; så lärer dock härstädes Schäfferier af Spank art föga winna framgång annorstädes än på Herregårdar och hos Stånds personer; men den Engelske Får afvelen kan med all beqwämlichkeit blifwa allmän ibland allmogen, och fast Finska Landtman, sedan han försedt sit eget hushåll med ull, har mycket ringa at där af til salu aflåta, så är dock ej twifwel om, at när han blif-

) 2 (

blifwer rätt underrättad om ullens fortering, så kan dock rågot af den finare ullen äfwen till Ylle, Fabriquernes förädling aflämnas.

S. 3.

Wid dese *Spaniske* eller *Engelske* Schäfferiers inrättning är nödigt, at man förser sig med *Stam-får* ifrån de orter, där de finnas af bästa slaget. Både i England och Spanien fins efter Lands-orternes beskaffenhet, Får af olika art och godhet. Ifrån Castilien kunna de bästa *Spaniske* Får erhållas. I Cumberland i England äro Fåren smärre och mera grof-ullige än de wänlige *Engelske* (a); I Jorkschire och Vallis äro de ännu sämre, fastän något större; De bästa och måst fina ullige finnas i Hertfordshire (b) samt äro Schäfferierne så där som i Lincolnschire, Leicester och Rumnei så högt updrifne, at Baggar därifrån plåga köpas ända till 12 guineer stycket (c).

S. 4.

Ungerske och *Holländske* Får, tyckes på några orter i Österbottn, såsom i Limingo och på andra ställen, hwarest de hafwa af Hafs-uppländningar och andre slåtmarker ymnigt och godt höbobl, wed förmon kunna underhållas; Ullen af desse Får är wäl ej så fin, som den *Spaniske* och *Engelske*, men så äro de af alla *Europeiske* Får de störste, de gifwa 10 til 16 marcker Ull och lämna gemenligen 4 Lam om året. Ön Texel i Holland, hwarest detta stora och ulliga Fårslaget i synnerhet underhålles, ligger för öppna sijn, och är mera utstald för Kalla Nordan och Nordost wädren, än de andre *Holländske* Provincerne, så at Finsta Climated ej et sligt Fårslag kan misgynna.

S. 5.

Isländske Får utgifwas måst för små och grof-ullige; nyare tiders rön och säkre underrättelser lemna oss dock fördelaktigare

tigare tankar om dem och wisa, at under den grofwa raggen
 de åga en fin ull (d). I anseende til den köld de kunna tåla,
 och at de tidigt om wåren, samt sent om hösten och in på
 wintren, då snö redan fallit, kunna föda sig ute på marcken;
 så tyckes Schäfferier af detta Fårslaget med förman kunna
 anläggas i de aflågne nordlige orterne af Finland. I Is-
 land äro de orter, där dese Får gå ute måstadelen af win-
 teren (e), drifwas och ej under tak wid andre tillfällen, än i
 den strångaste köld; om sommaren betes dese Får-hiordar af
 wissa Smalen eller tillsatte Herdar ute på fältet och i skogarna;
 4 a 500 Får kunna därföre lätteligen där af en Åboe eller
 på et Hemman underhållas, samt är det ej sällsynt at til
 hamnarne och handels-platserne, wissa tider på året neddrifwas
 til affalu 8 a 10000 Får (f). De i Polen och Dannemarck
 til myckenhet bekante Smasten, äro och endast Isländske
 Lamskin (g).

S. 6.

Förwandlings Schäfferier, kunna här i Landet anlåg-
 gas på tvågghanda sätt. 1:0 Alt af Landets Inhämska Får ige-
 nom behörigt wäl och utgäring utwållas de måst frodwärte och
 finullige Fåren til Stam-Får, och af dese böra Baggarne ej
 nyttias, förån de äro tre år gamle, och icke Tackorne förån
 efter andra året; i alltages detta, jemte god skötsel, så utwisa
 anstälte försök, at inhämske Finska Får blifwa både anse-
 ligen större och finulligare än de wanlige små-raggige Fåren här i
 Landet. Tyske och Polske Får äro aldeles lika med de Finske;
 igenom god ans och skötsel hafwa de endast blifwit upbragte
 til bättre finullighet än desse (h). Andra sättet är, at til Fins-
 ka Tackor, nyttias Spanske eller Engelske Baggar; i fall de
 wäl skötas och i rätt tid brukas til bespringning, så blifwer
 härigenom 3:die generacion af lika god art som Baggen varit.

(a) Her

- (a) Herr Prof. KALMS Amer. Resa. Tom. I. pag. 302.
- (b) Engelske Nferman och Färaherden. pag. 260.
- (c) Nickols remarques sur les avantages & des avantages de la France & de la Gr. Bretagne pag. 100.
- (d) N. Horrebovs Zumerläufige nachrichten von Island. Pag. 138. §. XXVIII.
- (e) Joh. Andersons nachrichten von Island, Grönland und der Strasse Davis §. 28. Lauritz Volffs Norvegia illustrata. pag. 196.
- (f) N. Horrebovs Zumer. nachrich. von Island pag. 143, 144 & 147.
- (g) Joh. Andersons nachrichten von Island p. 39.
- (h) Joh. Sam. Hallers natur geschichte der Thiere p. 288.

Cap. 3.

Om Färens Sommar-skötsel och Betes-marck.

§. 1.

Färens lämpeligaste betesmarck äro alle höglänte marcker, backar och trädes-gården; dock så at Fären hafwa tillgång til friskt och godt rinnande och ej stilla stående watn; mäsar, karr och alla sankta ställen, har erfarenheten bewist wara härtil otientlige; om Fär i dålder och på sidlänte marcker skola betas, är det nödigt, at på Engelsmännernes sätt färör med plog updragas uppå betesmarcken, at watnet må hafwa fritt aflopp och icke stadna qwar och syra jorden samt göra den osund (a). Där Törne, gran, Enebuskar och Tistel til myckenhet wära, tilfogas Fären skada til ullen, så at slike betesmarcker i det möjeligaste åfwen böra undwiskas.

§. 2.

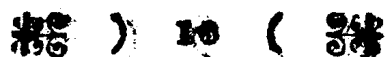
Äf saltgräs må wäl Fären wäl; men lida därigenom i finulligheten. Betas de mycket på ljunghedar, sker det samma; i rågnaktige år kan lungen dock något nyttjas.

§. 3.

Förgiftige wärter för Fär, som ifrån betesmarcker böra afrodias, de äro i synnerhet, Sprengörten, *Cicuta Virosa*, *Myosotis*.

B

Pin-

Pinguicula Fetörtten. *Drosera*. Ållagräs *Anthericum*. *Urt*
Juncus pilosus. *Mercurialis*. Skäfte *Equisetum*. Ållgräs
Ranunculus flammula. Lummer *Ledum* och *Andromeda species*.

S. 4.

Får kunna och med förmon betas i wäl inrättade beteshagar jemte andre Creatur (b); men därwid bör iakttagas den ordning, at mjölke- och dagge-koer med spåda kalfwar och qwisgor, lemnas at först utleta det gröfsta och största gräset; tiuror, stutar och orar kunna en wecka därpå sedan betas, och sidst eller tredie weckan Hästar och Får insläppas, då de ändå kunna finna för sig tillräckeligt foder. Hela Sommaren böra Baggarne gå i särskilde beteshagar, at de igenom förtidig bespringning ei må skada Fåren.

S. 5

Trädes-åkrarne gifwa almant, godt bete för Får, men blifwa härtil mångfalt nyttigare, i fall efter första trädet om wären de besås med rostwor, då de winturne rostworne blifwa ei allenast et sundt Sommarbete för Fåren intil des hösträdet skier, utan och (efter Engelsmännernes anmärkning) af dem skal sielfwa åkren gödas (c).

S. 6.

Om Sommaren böra Fåren ej utsläppas på bete innan daggen affallit, och det icke så mycket för daggens skull, utan fast mera för spindlar och maskar af *insecter*, som uppehålla sig i gräset, så länge daggen är däruti; men krypa nid, så snart daggen affallit och solen lyser eller sticker på dem. I fall Fåren gå uppå flakt fält i bete, at de ej hafwa skugga emot middags hettan, är nödigt, at ifrån kl. 11 til 2 ef. m. de drifwas under skuhl i skugga.

S. 7.

Under regn och owäder, böra Fåren ej gå ute på bete, utan om owäder länge warar, böra de på de torraste plazer betas emellan regnskurarne, och des emellan södas inne med
 halin,

haln, löf, eller höd; salt steket böra Fären äfwen om Som-
maren få nyttia, besynnerligen i wåta år.

§. 8.

Wid Färens flyttning ifrån den ena Lands orten til en-
annan, bör iakttagas, at hwad jordmon och salt Fären tilförene
haft deras födo uppå; et slikt bete bör i det möjeligaste för
dem äfwen sedan utwållas; ifrån fett bete böra de straxt ej fö-
ras i et sämre, icke eller ifrån mager gråswall på det som är
öfvermåttan fett och rikt (d).

§. 9.

Då Fären äro flipte eller ock 14 dagar efter flippningen,
när man är säker för frost, regn och owäder, kunna Fären
fällas til nätterne på Åltergiärdet: Detta skier med giärdes-
gård och nåt, eller beqwämligast med de så kallade dyrter eller
qwider, som fåtas af Håfel-språtor. Wid fällningen lämnas
för hwart Får med des Lamb 2 *quadrat* alnars rum uti fäl-
len, samt blifwer Åkren tillräckeligen gödd på 3 nätter, då fäl-
kan åter flyttas. I England betala Fermene eller Landts
män åt Schäffvarne en wis summa penningar för hwart A-
creland, som de med sine Får falla åt dem; och är detta et
sätt, hwarmed mången fattig man har sin föda och ut-
komst (e).

§. 10.

När Lamben äro 8 dagar gamla, kunna de i wackert
wäder följa med mödrarne på wallmarcken; men i owäder och
om nätterne böra de fodras innom hus med det bästa och fis-
naste höd. Efter 3 weckor är ingen föda mera med Lamben,
utan kunna de med moder-fären wara ute på betet. Efter 15
weckor afwånas Lamben ifrån diande, som plår ske i början
af Augusti Månad, hwarpå de betes särskilt ifrån Tacorne.

§. 11.

Wid Färens fällande och betande äro Fårehundar nö-
dige, at så drifwa ihop Fåre-hjorden, som ock at förwara den
B 2 för

för odjur. Af godt bandhund slag tager man walpar så snart de fått ögon; dese upfödas i Fårhuset 5 Månader med mjölk och watten, samt agtas at de ej få smak på fött, hwaruppå man låter dem följa Fåren på betet, då man skal finna dem wisa mycken trohet och ömhet för Fåren.

- (a) Herr Prof. KALMS Amer. resa Tom. I. pag. 185.
 (b) Se Herr Direct. Joh. Dav. Cneiffs Tankar om Landthushållningens uphjelpande i Österbotten, pag. 27. hwarest åtskilligt, mycket grundeligen om Beteshagar är affhandlat.
 (c) Herr Commerce-Rådet jonas Ahlströmmers Swenska Fårherdens trogna Wägwisare §§. 4. och 5. samt Fårherdens upptäcke hemliga konst. pag. 17, 18.
 (d) Herr Prof. KALMS Amer. resa pag. 298.
 (e) Herr Direct. Martin Staafs i Frågor och Svar framstälte Herda-konst. pag. 46.

Cap. 4.

Om Fårens Skötsel om Hösten.

§. 1.

Om Hösten betes Fåren i afflagne Ängar och uppå Rågstubben. Den 1. September höres up med all fällning och drifwes Fåren uti sine hus om qvällarne, efter det då redan blifwer kallt om nätterne; den tiden de stå inne af dygnet, är nyttigt, at första aftnarne fordra dem med Ahl, Björck- och Högg löf, samt Lamben med Hafre halm. Har Landtman förmåga, är det förträffeligit, at 14 dagar först om Hösten gifwa Fåren 1. quarter Hafra om dagen; unge Baggar böra dock ej få Hafra i September och October Månader; emedan det uphissar dem til förtidig bespringning (a).

§. 2.

Innan Fåren insättes på winter-foder, böra de så efter deras särskilte generationer, som ock de sluke, åldrige och mindre smullige Fåren skiljas ifrån hwarandra. Efter det de skiljas i särskilte rum, är lämpeligit, at utmärcka hwar slag med något färgat garn uti örat, då man kan hafwa redighet på hwar

✻) 13 (✻

hvar generation, at de ej blandas om hwarandra. Trettio Får kunna fördelas i hvar rum, då för dem afwen utmärckes och tillsättes 2:ne springbaggar, med lika märke, som de 30 moderfåren äro.

S. 3.

Hwad Fårens särskilte generationer beträffar, hvilka wid Schäfferiers förbättring förtjåna mycken upmärksamhet, så förwetter därmed så, at til 15 goda Swenska Tackor emellan 2 och 7 års ålder, nyttias en god Engelsk eller Spansk Bagge til bespringning; och då bekommer afwelen efter denna bespringning namn af första generation. Alla Baggelamben af denna art, utskäres eller slagtas; men Tacklamben påläggas; den afwel, som sedan faller efter Utländska Baggar och slite Får, bår namn af 2:dra generation, och afwelen efter 3:die bespringningen eller med 2:dra generations Tacklamb, som upvärt til moderfår, heter 3:die generation. Det är högstnödigt, at ej någon blandning sker med får af 1 och 2 generation och dem som äro af 3:die generation, hvilka äro redan mångfalt bättre än de första, som och är angelägit at wid 2:dra och 3:die generation ej bör nyttias Baggar af sämre art; men wäl bättre än wid första generation; jämwäl är det nyttigt at göra ombyte hwarannat år med goda Baggar.

S. 4.

Sedan Fåret blifwit 8 ^o 9 år gammalt, doger det ej at lägga på; til siette året kan man wist weta dess ålder. När Fåret har 2:ne breda tänder fram uti munnen är det 2 årigt, 4 breda tänder 3 årigt, 6 breda 4 årigt, 8 breda tänder 5 årigt, och då är Fåret i bästa ålder; desse 8 breda tänder behåller Fåret til dess det fylt 8 år, då det sedan för hwar år faller 2 tänder, så at innom 12:te året det är tandlöst (b).

S. 5.

De säkraste teken på siuka Får tages af ögonen. Befinnes de muntra, det hwitai ögat hel blåhwitt, med rena röda fi

) 14 (

na ådror, är fåret friskt; men åro ådrorne i det hwhita på ögat stora och blekröda, påstå förtarne Schäffrar det wara teken til lung- eller lefwer-sjukan; åro ögonen med tandköttet gula och andan stincker, röjer det gullfoten. Swullit hufwud, bleka rinnande ögon, mycket ögon-wahr, hwhita läppar, en swullen släpande buk, utmärker watsot. Röda ögon, blåsor på tungan, är teken til hetlig sjukdom och hufwud-wärck; finnes små röda fläckar och utslag i liumfken, är det känning til koppor. Äger hullet icke en liflig rådnad, utan är blekt, och ullen lossnar lätt af, är fåret säkert svalt och förtjenar ej at föda öfwer winteren, om det ej des försigtigare skötes.

§. 6.

Alt kunna urskilja de sämre fåren til slakt ifrån dem, hwilka såsom fullgoda kunna läggas på öfwer winteren, därtill utgifwes följande teken af kunnige Schäffrar: förutan det, at en tienstgill bagge bör wara munter och af den ålder, som i §. 6. Cap. 2. är nämt om, så bör den til skapnaden wara stor, lång, satt, med bred rund panna och stora friska ögon. Ullen anses för bäst, när den är hwhit, len, lång, fin, ymnig och tiock. Finnes Baggen lurfwig i pannan och neder til klöfwarna på bakbenen, är han så mycket bättre. Tackans godhet igenkännes däråf, at hon är qwick, stor, nederdrågtig, lågbent, och har bred rygg. Tåt och fin ull omkring baken halsen och nacken på Får, hålles allmänt åfwen för teken af godt fårslag.

§. 7.

Om Hösten i September och October Månad, infaller bespringtiden för Får; En bagge eller tacka skal wara af tre års ålder innan detta bör ske, och gör baggen ej tienst med wifhet längre än til 6:te året; All bespringning, som sker för Michaëli, är skadelig, så wida då af Fåren, hwilka i 5 Månader gå drågtiga, redan Nyårs tiden Fårhusen upfyllas med Lambungar, Lantmannen til ansenlig åtgång på foder (c). Den
be

bespringning, som tillåtes i slutet af September, anses för lämpeligare, så wida Lammen då framkomma i Martii Månad. Men bäst är at föda wäl sina baggar i särskilte hus til Januarii Månads början, och då först släppa dem til moderfären, så winner man det, at Lammen framfödas til nygräset, och man således aldeles undgår Lammens Winter-skökel, samt bespar det foder, som til deras föda upgår; at ej förtiga, det särskit gräs öker och bidrager til Lammens wäxt, i stället at tørt hö, kommer dem at stå i knut och at wära sent.

§. 8.

Springbaggarna böra wäl födas, at de ej må finnas skrina och magre til springetiden hwaraf astwelen blifwer flent och swag; de skola i synnerhet 14 dagar förut så i *quarter* hafwa om dygnet, och under springetiden et halft stop. Baggarna släppas til Fären om astnarna och affilias ifrån dem til dagarne samt brukas till 30 Får 2:ne Baggar, af hwilka en i sänder bör få gindra tjenst. Sedan Fären en Månad warit tillsammans, kan med säkerhet Baggarna tagas bort, och man låta dem 3 & 4 dagar afkyla sin brunst på Råg-brädden, eller ock om ej tilfälle därtill gifwes, är nyttigt at gifwa hwardera af dem 20 *gran* luttradt Saltpetter 3 dagar å rad.

§. 9.

I fall moder-tacorne straxt om hösten skötas som i detta Cap. 1. §. sagt är, och de därämte få nyttia saltleke och något af myr-pulfret, samt därhos förses med godt foder, finnes de altid friske och tjenlige til bespringning och astwelföre. I fall ej förmycket regn och snöglopp infaller, kunna ock Fären här i Landet gå ute om dagarna til halfwa October Månad.

Cap. 5.

-
- (a) Herr Carl Gust. Boijes förfarne Landthushållare pag. 114. §. 2.
 (b) Herr Directeuren Stafs Herdskonst p. 24. §. 48.
 (c) I Frankrike brukas, at låta Fären bespringas 2 gånger om året; i April, då de lammas i Septemb. om hösten, och i October, då

Lammen framkomma i Martio. I Finland hwarest upgår större fodersamlingar wid Färs underhållande, än i Södre Orterne, är detta dock ej lämpeligt.

Cap. 5.

Om Färens Winter-stökel.

§. 1.

Wid Färens Winter-stökel förtjenar upmärksamhet, ulsens befriande ifrån orenlighet, och at Fären förses med lämpeligt foder, samt at de underhållas i lagom köld och värma. Fårhuset bör anläggas hållt på någon högd öfver torr jord, för 30 Får, 12 alnar långt, 9 bredt och 5 högt, wäl uphuggit och mösiat, försedt med tätt mellantak, at hösmålk ei må falla i ullen, behörigt golf och fönster eller gluggar med skuf-läck före, samt indelt i särskilte afdelningar för tackor, lamb, baggar och får som kunna vara suka.

§. 2.

För fodrets besparing och at höströ därpå må kunna samlas för små faseten eller gällgumsarne, så är nödigt, at i fårhuset brukas häckar, hwilka med öfre kanten ej böra luta ifrån utan emot wäggen, samt inunder vara försedde med lådor för höströ samlingen. Winder kan nyttias til foderhus, så at höd därifrån strart nidsläppes på sidorne in uti häcken, hwilken til öfre kanten bör vara lös, at fordret både kan nidsläppas och den sedan emot wäggen igen tillutas (a).

§. 3.

Fårhuset skall i det möjligaste hållas snygt och rent, och bör där vara mera kall än varmt, undantagande wid lamningen; Iakttages ej detta, blifwa Fären af mycken värma och imma siuklige, uller faller af, och deras skin blifwa tunna och ymfeliga. Så snart Fären ligga ikring wäggarne af huset och

☞) 17 (☛

set och flämta, är det varmt; men lägga de sig i en hop, är det för kallt.

S. 4.

Allt möjligt och illa bärgat hö är Fären skadeligt. Hårdwals hö med wäpling uti är bäst, som ock hafre, wickert, råg- och korn-halm samt löf af sälg, björck, ahl, asp, aik och ek; wide-löf och färsk tallris kan och sparsamt nyttias; af wahlbjörcks blad Rhamnus Catharticus, förmenes Fären få utrot, och wisar förfarenheten at af för mycket asplöf de mista ullet (b). Af hafre förslår 2 kappor om hösten är 1 Fär, och 6 kappor ifrån det de börja lamma och til des de släppas ut om våren (c).

S. 5.

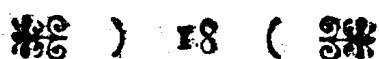
Förutan halm och löf, uvgår til et Färs föda i lag a 35 Lisp:d om vinteren; utfodringen sker bäst på det sättet, at om mårgon gifwes $1\frac{1}{2}$. M:rk Hö. Klofkan u. sedan watmandet skedt, utdeles til middag hafre, wickert eller annan fin halm, dels at äta, dels at ligga på. Kl. 5. eller emot astoneu utspis ses Fären med löf, samt litet liung, tall och grantis, til natten gifwes $1\frac{1}{2}$ marc hö, så at hö, 3 marcker om dygnet upgår. At Fären en gång om dagen utsläppes i fri luft på ladugården at roa sig, det är dem godt och sundt (d).

S. 6.

Baggarne böra få mera foder än tackorne i synnerhet springtiden. När tackorne börja lamma, ställas de med sine lam affides och i större värma än förr, samt böra de i 3 första dygnet få milddricka med litet salt uti; saltleket ändras då ock på det sättet, at i ställe för malört och enebär, sedan nyttias anis, kummin eller fenkål, som ansenligen öker mildfen hos dem. Wil Fåret ej slicka eller kännas wid lammet, öfwerströs det med litet salt, då hon det wäl gör.

E

S. 7.

§. 7.

Sedan tackorne daggjat lammen affilt i 14 dagars tid, skola de wänias at äta hö, samt böra de släppas at di allenast til natten och par gångor om dagen. I Månads gammalt lam kan redan gifwas litet löf och hafre halm och i synnerhet hafre. Så länge lammen endast di, behöfwa de ej wain; men sedermera böra de altid hafwa et ämbare med wain hos sig, at de efter behag kunna dricka. At lammen första året wäl skötas, därpå beror måst det, at de framdeles ej wanslägtas; utan altid bibehållas wid god art. Om ett lambs finullighet och godhet kan ei dömmas förän efter et års ålder, emedan på lammen de första skohåren ofta äro nog glese, grofwe och styfwe; men när fåret blifwit års gammalt, då röjes först des råttta halt och finullighet.

§. 8.

Öf ansende til den ymnige snö, som hos oss i Finland faller, kunna fåren här sällan betas ute om winteren. I November och December Månaderne, som ock i April Månad om wären kunna i wackert wäder de likwäl något få gå ute och betas på rågrädd samt höglanta ställen och ljunghedar, då de pläcka ris-knopp, barek, tort löf, strå, gräs och halm. Med Isländske Får kan detta winterbetande dock allmännare och med större förmon werckställas.

-
- (a) Af Herr Landsköfvingen och Riddaren Hans Henrich Boije, finnes Landet til gagneligt efterdöme uppå Hattarpå gård i Biörneborgs Län sådane lämpelige Schäfferie hus upbygde.
- (b) Desse anmärkingar om wahlbiörcks löfs effecten eller Rhamnus Catharticus och Uffe-löf, har Herr PRÆSES af Des i Finska Skårgården gjorde observationer, mig benågit meddelt.
- (c) Herr Carl Gust. Boijes Förfarne Swenska Landt-hushållaren pag. 139. §. 14.
- (d) Se samma bok Cap. 13. och 16.

Cap. 6.

Cap. 6.

Om Fårens Sköjel Wårtiden.

§. 1.

Så snart det blifwer bart om wåhren, kunna fåren om dagarna betas ute, men om nåtterne förses de innom hus, med litet höd eller halm; unge får böra dock ej utsläppas på bete förän det är warmt i luften och gräset upwuxit; de skola 8 a 14 dagar längre födas inne och i början om nåtterne utspisas med hälften höd och hälften gräs.

§. 2.

Att föda Fåren om wåren på Rågbrädden, är hälsofsamt och nyttigt. På någre orter i England sås Råg mera att föda Får med des brädd i April än til föda för människor (a).

§. 3.

Om wåren, när Fåren först utsläppas, är nödigt, at i början i 8 dagar gifwa dem i qwarter hafra med salt uti. I hafra kan ock blandas af myr pulfret, hwarom i följande 8:de Cap. 3. § mera förmåles.

§. 4.

Får, hwilka ibland wintertiden wallas ute på marken, såsom i 4 Cap. 8 §. är föreslagit, om dem ådagalägger en oryggelig förfarenhet, at de samme om wåren icke wråka ulsen, såsom de gjöra, hwilka winterten öfwer födas instängda i fårhuset.

§. 5.

Om wåren skola Bagge-lammen utskäras til gäll-gumsfar; och kan detta bäst förrättas i Medio Maji, då hwarken mycken köld eller wärma skadar. I slutet af Maj, plåga enskärige Får ock flippas; men i Finland, kan man ej med säkerhet taga af Fåren deras vinterkläder förän i Junii månad.

§) 20 (§

§. 6.

Att jämte höd föda utskurna baggar om våren med något bidret, ahl, och wide, löf är hälsofamt och nyttigt. Baggas och tackor kunna förutan slitt nyf utspruckit löf, och med förmon födas med de unge utskotten, som gränen gör denne tiden, och hwilka för Får äro högst hälsofamme.

(a) Herr Prof. Kalms Amer. resa Tom. I. p. 231.

Cap. 7.

Om nyttan och inkomsten af Schäfferier i Finland.

§. 1.

J ansende til det myckna förråd af foder, som upgår, at måst i hela 7 månaders tid underhålla och föda Fåren innom hns, så blifwer wäl ej inkomsten af Schäfferier så indrägtig och stor i Finland, som i södre orterne; men i fall de härstädes med försigtighet anläggas och skötas, tilldelas de Landtman så mycken förmon och nytta, som någon annan näring här i Landet. 1:o är nödigt, at Fåren skötas såsom i 3, 4, 5 och 6 Cap. är omförmålt, emedan de då både blifwa store och frodwarde, som och frambringa de mera och mångfalt finare ull, än som annors, samt förwaras Fåren härigenom för de swåraste sjukdomar, hwilka annors kunna mycket förringa nyttan af Schäfferiers anläggning. 2:o Förtienar ullens klipping, fortering, tilredning och förwarande behörig upmärksamhet. 3:o Böra äfwen alle andre förmoner of Schäfferier ledas til des rätta ändamål och af dem (efter utlänningarnes efterdöme) all mödelig nytta samlas.

§. 2.

Om man skal hafwa behörig nytta af finullige Får, så böra de klippas allenast en gång om året, och det i Junii månad; ty det were obarmhertigt at aftaga dese ädla kreatur deras på's höst och wåhr då kallast är. Lammen böra klippas något senare; Denna billighet, at endast en gång om året
klippa

✻) 21 (✻

Slippa Fåren, finnes ock för 200 år sedan, eller 1572 af Chur- Försten JOHAN GEORG af Brandenburg wåra påbudnen at iakt tagas wid Schäfferier. Med Spanske och Engelske Får, som hafwa mycket fin och tät ull, är bäst at spara ullens tvättning til deß den är afslipt; men andre Får kunna tvättas förut, hålpt i sommar warmt rinnande watn, doct så at ej något watn kommer i öronen på dem. I fall Engelske och Spanske Får 8 dagar efter klippningen tvättas, är det för dem godt.

S. 3.

Sedan Fåren efter tvättningen 3:ne dygn rent och snygt blifwit skotte, förrättas klippningen på det sättet, at ullens eller Får-våsen öfwer hela kroppen hänger tillsammans i en flisa, så at den för hwar Får i en bunt kan ihoprullas; hwar igenom Schäfferie-ägaren faller lätt, at wid sorteringen riswa ryggen ullens ifrån, såsom den bästa; sidan ullens afskiljes såsom medel sort, samt buk- och lår- ullens såsom sämit. Prima sort, yår utgiöra hälften i ansende til wigten af Fårets ull, 2:da sort $\frac{1}{2}$ och 3:ta sort $\frac{1}{4}$ af fårets årliga ull afkastning. Sam, ull, bör åfwen särskilt förwaras, som ock bör ej Spansk, Engelsk, Polsk och Eiderstäter ull blandas om hwarannan.

S. 4.

Ull kan wäl säljas otvättad til Manufacturerne; men som af Landtman sielf lämpeligen ullens bör kunna tvättas, och honom för rätt tvättad ull dubbelt mera af Manufacturisten betalas än för otvättad, så är bäst at ull-tvättningen förrättas af Schäfferie-ägaren. Sedan ullens förut med karp blifwit renklappad af orenlighet och bås, består tvättningen däruti, at til kallt watn lägges hälften så mycket upvärmid storck lut, hwaruti med en harka eller råssa ullens knodas fram och tillbaka doct så, at hon iatet riswes sönder, utan alltid sitter tillsammans som et skin; härpå lägges ullens i en korg och därmed skölles i rinnande åa eller rent råwatn.

C 3

S. 5.

✻) 22 (✻

S. 5.

Omman ullen inpackas i säckar, bör den väl torckas och hållt i solen, då den blifwer ren och hwit, samt är för redighet wid affättningen nödigt, at ull-säckarne tecknas med särskilte mercken om de innehålla 1:ma 2:da eller 3:tia sort af ullen, och af hwad slag den är. I windar och på torra rum är bäst at förwara ullen; den som skal länge förwaras borde dock ej alltför noga strax tvättas; ty af Reaumurs inlekt Historie är bekant, at den oljaktighet, som fins i får ullen ej allenast förwarar ullen sjelf för mått och mahl; utan och andra ting, om de därmed bestrykes.

S. 6.

Att ullen wid Manufacturer rätt användas efter sin art och godhet, det öker des rätta värde och nytta. Att Spansk ull bör hufwudsakeligen fina kläder tillwärfas; Wid Engelske Klädes Manufacturer brukas dock äfwen allmänt, at til inslag nyttia 1:ma sort af Engelsk ull och til uprättning den Spanske ullen (a), de andre bekante ull sorterne kunna med fördel användas til Stoft eller yllestygs wäfnader.

S. 7.

Att lin och hampa igenom Mechanisk och Chemisk operation kunna anseeligen til des finhet förbättras och förädlas är nu mera bekant; men om med grof ull kan ske det samma är än obewist; I fall dock behörige försök til des förbättring äfwen anställas, torde något gagneligt med den grofwa ullens förädling och påfinnas; En Italienare i Wien förmenes redan varit innehafware af sådan kunskap (b).

S. 8.

Förutan ullen, så kan af Schäfferier midel och ost til någon del äfwen anses för en indrägtig afkastning. Spanske och Engelske Får böra dock ej midelkas, om icke en gång i weckan sedan lammen blifwit afskilde, och til des bespringnings-tiden

tiden infaller; den som wäl förmår underhålla Ungerste och Hollendste Får, han kan dock alltid miölka dem med stor förmon, och utan farhåga at deras ull deraf blifwer sämre. At Fårkött är en sund och angenäm spis, som kan i våra hushåll sållan umbåras, är allmänt kunnigt; Fåren lämna of sine skin til pålsar och foderwårck; deras horn och klöfwer nyttias til limkokande; de göda snarast och bäst våra magra och ofrukt samma åkerfelt, at förtiga mångfalt annan nytta som af dese ädla Creatur ett Landtman tillfaller.

(a) Joh. Sam. Hallers natur geschichte der Thiere p. 290.

(b) Joh. Henr. Gottl. justi i desß Oeconomische sçriften: 2 band: p. 8.

Cap. 8.

Om Epidemiske Får-sjukor i Finland, och huru de skola förekommas.

S. 1.

Öf anseende til Landets goda Climate, äro Får här sållan utstålta för Epidemiske sjukdomar; watsot, hosta, kopper och skabb, torde dock kunna anses af detta slaget. Efter regnaktiga år angripas Fåren gemenligen af watsot och hosta; inneslutas de i mycket warma rum, och därifrån utsläppes i fallna vinterköllden, plår och denne hastiga förändring ådraga dem skabb och kopper.

S. 2.

Det bästa præserverande medel emot desse sjukdomar är först det, at wid Schäfferierne Fåren skidtas med den försigtighet som i Cap. 3, 4, 5 och 6 förmålt är. 2:do Kan igenom wäl inrättade saltstelen och mycket uträttas til dese förö nämde sjukdomars förekommande.

S. 3.

Saltstelen för Får, bör bestå antingen af berg-salt eller saltstenar, dem de kunna få steka på i Fårhuset, eller och af en till

✠) 24 (✠

en tillredd tiårdeg, som görs af en kanna tiära, hwaruti upblandas i stop hafre-miöl, i stop malört, $\frac{1}{2}$ stop enebår, 4 lod lagerbår eller wintuta. Wid de Tyske Schæfferierne, brukas såsom præserverande läkebot för Får åfwen med förmon myr, Pulsfwer, hwilket tillredes af torckade och pulsweriserade myror, upblandas med hafa och salt, samt gifwes åt fåren i gång i weckan hela wintren öfwer.

S. 4.

Får, på hwilka watsfoten wisar sig med hudwatt, anasarca, de botas bäst igenom hancé, setaceum, och at dem gifwes dricka enelag med salt uti; har watsfoten angripit inselfworne, så har med förmonn wid Schæfferierne blifwit försökt, at fåret i början ingifwes i quintin munck Rhabarber, Rheum Raponticum med 10 gran stött winsten, som afförer orenligheten; därefter tages kräft eller ostronskahl, fläderblomster, enebår och malört-pulsfwer och inknådes i hafre miöl, samt göres til små bällar, hwaraf 2:ne i sänder ingifwes åt Kreaturet; under sjukdomen bör det siuka fåret litet få dricka, och gifwes det watten, hwaruti Persilia blifwit koft (a).

S. 5.

De måst försökte medel emot koppor, äro $\frac{1}{2}$ quintin eller en knifsudd Swafwel blommna i et skedblad söt miölck åt hwart Får; 5 a 8 droppor Ryholja med brånwijn, eller ock i gran Zibet. i Brånwijn för hwart får, brukas åfwen allmänt, som et Specifique medicament wid Schæfferier emot denne sjukdom (b).

S. 6.

Förutan desse förenämde sjukdomar, som måst antasta Schæfferier här i landet, så äro spåda lam ock ofta underkastade ledwårck och trånsiuka; I den förra sjukdomen kunna lammen ej wäl stå på benen, utan ragla, och då är bäst at bada dem med klar drancé eller hummellag. Trånsiukan röjer sig åter därmed, at lammet begynner siuta i rygg, samt ar
med

med nedhängande hufvud; men ögonen se friska ut; koledet
 let hårföre är först det, at ulen ifrån tackornes diufver så
 mycket bortklippes, at under diandet lommen ej må få däråf
 något i munnen. 2:o Ar wid Schäfferierne utrönt, at det
 finka lammet bör gifvas 2 a 3 fingerborar af sammankolad
 starkt ahl, rön och hånge-lag; i gran eller i pepparkorns storlet
 lakrits eller Treakelse har ock wist god wårkan (c).

(a) Se Herr Direct. Staafs Herdskonst p. 62. §. 130.

(b) Konglige Commerce-Collegii utgifne undervisning om en rätt Få-
 re-skötsel p. 33, 34.

(c) Herr Direct. Staafs Herdskonst pag. 33. §. 73.

Cap. 9.

Om Politiens åtgärd wid Schäfferiernes uphjelpan-
 de i Finland.

§. 1.

Politiens skyldighet, at wårda Schäfferierne och undan-
 röja alla hinder för deras upkomst i landet, är så mycket större,
 som denne boskaps skötsel ej allenast tienar til lifs uppehåll-
 le utan den ock är grund, samt wårkar til almån förmon
 mycket uppå en annan närmas trefnad och bestånd Cap. 7.
 §§. 4, 6. Dets upmärksamhet förtienar altså 1:o at Schäfferier
 i Finland anläggas efter Climatets beskaffenhet. 2:o, At til-
 räckelig undervisning ej tryter om deras ans. 3:o, At sedan
 en god Fåre-art i landet blifwit införd, den ej må degenerera.
 4:o, At i början Landtman igenom upmuntringar ledes och
 wånjes wid en rätt Schäfferie-skötsel, på det sedan upmunt-
 ring åstadkommit förråd af goda Schäfferier, nyttan igenom
 straff och plikt må kunna bibehållas. 5:o, At Schäfferie-af-
 dragten rätt wårdas, förwaltas och nyttias.

§. 2.

Efter Climatets beskaffenhet i Finland, så tyckes Schäffe-
 rier af Engelske Får, här i synnerhet böra uphjelpas; de
 Span-

Spaniske trifwas wäl ock; men i detta nordliga Climate falla de Landtman för kostsamma at underhålla, at ej förtiga, det solket här i Landet ej kunna hafwa af dem med beqwämlighet, så mycken nytta, som af Engelske får Cap. 2. S. 2. Hos gemene man, som ej äga förslag at straxt inrätta Engelske Schäfferier, är i början dock mycket utträttadt, om de wänas och underrättas, at til sine Förwandlings=Schäfferier Cap. 2. S. 6. nyttia goda Engelske Baggar. Uppå några orter i Österbotten Cap. 2. S. 4. kunna Får af Ungersk och Holländsk art underhållas, samt uppå de måst aflägne nordlige orter i Finland, blifwer lämpeligast, at inrätta Schäfferier af Isländske Får. Cap. 2: S. 5.

S. 5

Swad underwisningen om en rätt Schäfferie, skökel angår, så lærer knapt något Rike finnas, där mera försigtige och hälsosamme författningar äro widtagne i detta ändamål, än hos oss Jurikes. Jurättningen af Schäfferie=Scholan i Alingsåhs, Schäfferie=Instruktion (a) och åtskillige andre, tid efter annan utkomne Konglige förordningar rörande Schäfferier De tala öfwerliudt om den upmärksamhet och ömhet, hwarmed Höga Öfwerheten behagar wårda och upmuntra Schäfferiernes upkomst i Landet. Så wida i Stor=Förstens dömet Finland med Åland, dock nu för underwisning i Schäfferier, endast underhållas 3:ne Provincial Schäffrar, och i detta Land, som består af 3000 qnadrat mil, och hwilket således är lika stort med Franckrike, samt större än England; omöjiligen af så få personer, Schäfferie underwisningen och handhawandet tillräckeligen kan skötas; Så torde Höga Öfwerheten dock framdeles finna på utwäg, at så öka slike nyttige Oeconomie Betienters antal här i Landet, som ock lærer det befinnas nödigt och nyttigt, at Oeconomiske husesyner, och en hooj andre Oeconomie mål, hwilka nu af Krono Betiente i anseende til deras föröfkte mångfaldige syflor, sällan och aldrig

) 27 (

aldrig blifwa verkstälte, dese Oeconomie Betiente til förvaltning updragas. När en sådan författning sker, kunna Provincial - Schäffrarne så igenom undervisning som Ambets myndighet äfwen mera än härtills främja ångskötet och återbrukets förbättring i Landet, samt derigenom lägga rätta grund til Schäfferiernes upkomst.

S. 4.

Att de redan i Landet anlagde Schäfferierne ej må degenerera, så har Lagen och sträckt sin uppsigt därtill derigenom, at dels efter Kongl. Förordningar, både de hugnas med Premier, som af Ståndspersoner försälja goda spanske eller Engelske Baggar åt Allmogen, som ock understödes Allmogen med underhålls Premier til deras föda, samt är plikt äfwen utsatt för dem, som i Bvelag igenom Finste odugelige Baggars underhållande gifwa anledning, til et anlagt Schäfferies degeneration och förwärring (b).

S. 5.

I Finland har i anseende til ullens förbyttring ifrån aflågne orter til Manufacturer, det mycket hindrat, at de samme ej kunnat få til upodling, såsom Rudimaterie, den fina ull, som redan wärkeligen fallit i Landet; utan har den til ofullkomlige landtsfogder blifwit använd och miswärdad (c). Sedan dock nu mera efter Hans Kongl. Majests Nådigste Författning både åt Manufacturisten och ullsäljaren bestås behörige upmuntrings Premier; den fina ullen efter behörig wärdering i Städerna äfwen upköpes för Manufactureernes räkning, i fall ders til afnämare i orten sig icke skulle infinna (d), så är denne betydande swårighet för Schäfferiernes upkomst lyckeligen undanrögd, och lärer nu hwar redlig och sitt Fosterland älskande medborgare ej underlåta, at nyttia Höga Öfwerhetens wärde upmuntringar til gagnelige Schäfferiers införande och underhållande här i Finland.

№) 28 (№

För Inhämske Ull-Manufacturer blifvet och framdeles nyttan af Landets Schäfferier des större, i fall Ullgarns-spinnerier hos Os, såsom i England och Frankrike stett, förläggas up i Landet, och Allmogens tillvånies samt upmuntras igenom Premier eller på annat sätt at använda våra långa winter ottar och qvällar til Garn-spinnerier för Manufacturerne.

- (a) Kongl. Maj:ts förnyade Instruction för Provincial Schäffarne i Riket af den 18 junii År 1750.
- (b) Kongl. Maj:ts Förordning angående Premier på fullgoda Får af den 23 Septemör. År 1741.
- Kongl. Brefvet til samtelige Landshöfdingarne om Schäfferiernes fortplantande af den 28 januarii, 1757.
- Kongl. Commerce Collegii Circulaire-Bref af den 18 junii, 1753. och Provincial Schäffers instruction 12 §.
- (c) Herr Direct. Cneiff's Tankar om hushållningen i Österbottn. pag. 112.
- (d) Kongl. Maj:ts Kundgörelse angående Inrikes ullhandelens befrämjande af den 10 Augusti 1757. som och Kongl. Maj:ts författade Reglemente för ull wårderare i Städerna af den 10 Augusti, samma år.

G. A. A.

